

1961 Anayasa Referandumunu ve DP Tabanı

1961 Constitution Referendum and Democrat Party Electoral Body

Fatih TUĞLUOĞLU*

Öz

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi, yeni bir anayasa hazırlanması için üniversiteden hukukçuları göreve çağırmıştı. Hazırlanan yeni anayasa ile DP'nin iktidar olduğu dönemde yaşanan siyasi sorunlar, huzursuzluklar, ekonomik ve toplumsal problemlere çözüm bulmak istenmişti. Referandum ile halkın onayına sunulan anayasanın kabul edilmesi sivil hayata dönmek için gerekli görülmekteydi. DP'nin siyasi hayatına son verildiği bir ortamda başlayan referandum faaliyetleri sadece anayasayı destekleyenlerin propagandalarına sahne olmuş gibi görünse de DP seçmenine hitap etmek için kurulan AP de özellikle Batı Anadolu bölgesinde gizli olarak anayasaya hayır oyu verilmesi çağrısında bulunmuştu. Milli Birlik Komitesi de halkla görüşmeler yapmak için kendi üyelerini Anadolu'nun çeşitli şehirlerine göndermiş ve halka eski günlerdeki siyasi çekişmelerinin bir daha yaşanmaması ve yeni dönemin ihtiyaçları için hazırlanan yeni anayasayı kabul etmelerini istemişti. Anayasanın getirdikleri konusunda gerek halk arasında gerekse basında fazla tartışma yaşanmazken, anayasayı hazırlayan kurucu mecliste CHP'nin sayısal üstünlüğe sahip olması ve CHP'li sözcülerin anayasayı sahiplenerek konuşmalar yapmaları, DP tabanının kırmızı oy vermesine neden olmuştu. Gizli gizli sürmekte olan olumsuz propagandalar ve DP'li seçmenin süreçten dışlanmış olması gibi nedenlerle referandumda elde edilen sonuç beklenenden farklı olmuş, katılım yüksek olmasına karşın evet oyları yüzde 70'lere bile ulaşamamıştı. Olumsuz oyların çokluğu DP tabanının askeri darbeye ve yaşanan sürece bir tepkisi idi. Elde edilen sonucu geleceğe yönelik bir iktidar ümidi olarak gören AP memnuniyetle karşılarken, Milli Birlik Komitesi ise anayasanın kabul edilmiş olması yeterli görmüştü. Devletin imkânlarıyla ve üç partinin desteğiyle yürütülen referandum kampanyasından çıkan sonuç 1957 seçimlerinde alınan oy haritasına benzemekte, adı geçen seçimde DP'yi desteklemiş olan vilayetlerin anayasaya hayır oyu verdiği anlaşılmaktaydı.

Anahtar Kelimeler: 1960 Askeri Müdahalesi, 9 Temmuz 1961 Anayasa referandumu, MGK, DP, AP.

Abstract

On May 27, 1960, the national unity committee, which seized power under military intervention, invited universities to refer to constitutional lawyers for the preparation of a new constitution. In the prepared 1961 constitution, it was desired to find solutions to political problems and uneasiness, economic troubles and social problems in the period when the DP was in power. The adoption of the new constitution, which was presented to the public with the referendum, was deemed necessary to return civilian life. Although the referendum activities, which started in an environment where the DP's political life was terminated, seemed to be the scene of the propaganda of supporters of the constitution, the AP was set up to appeal to the DP voters, especially in the Western Anatolia region. The National Unity Committee has also sent its members to visit the country to discuss with the people and asked the public to accept the new constitution for the new period's needs and the political controversies of the old era. The fact that the

Makale Geliş Tarihi: 15.12.2017. Makale Kabul Tarihi: 01.11.2018.

* Öğretim Üyesi, Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, e-mail: f.tugluoglu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3384-0068

gazi

Akademik
Bakış

135

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Constitutional Court had a numerical superiority in the founding parliament, which prepared the constitution, and the speeches of the CHP's spokespersons who had adopted the constitution, caused the DP base to vote in a bad way. The result of the referendum was unexpectedly different because of the negative propaganda and the election of the DP, which were undergoing the secretly, and the participation was high, but not even 70 percent of the vote. The majority of negative votes were the military coup of the DP base and a reaction to the living process. While the result was welcomed in AP, which regarded the future as a hope for power, the National Unity Committee considered that the constitution was acceptable. The outcome of the referendum campaign with the support of the state and the support of the three parties is similar to that of the vote in the elections of 1957, and it is understood that the provinces that supported the DP voted no to the constitution.

Key words: 1960 military intervention, 9 July 1961 Constitution referendum, NSC, DP, AP.

Giriş

14 Mayıs 1950'de başlayan Demokrat Parti(DP) iktidarı yaklaşık on yıl sonra 27 Mayıs 1960'da bir askeri müdahale ile sona ermişti. Emir komuta zinciri dışında planlanarak gelişen darbe sonucunda ordu hükümete el koymuş, iktidar partisi mensupları gözaltına alınmıştı. Darbenin halka açıklandığı radyo anonsunda ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Her türlü siyasi faaliyet ve partilerin çalışmaları durdurulmuştu. Aynı gün basın üzerine konulan yasakların kaldırıldığı açıklanmış ve gazeteler akşam baskılarıyla gelişmeleri halka aktarma imkânı bulmuşlardı¹. Darbeyi gerçekleştiren subaylar, amaçlarının meşruluğunu kaybeden hükümeti, ülkede bozulan huzur ve güven ortamını yeniden tesis etmek olduğunu açıklamış, en kısa zamanda sivil yönetime geçileceğini duyurmuştu.

Askerler yönetimi sivillere devretmeden önce 1924 Anayasasının yerine yeni anayasa hazırlanmasının şart olduğunu açıklamışlardı. Anayasa hazırlanana kadar olağanüstü yasama yetkileri ile donatılmış ve ülke yönetimini üstlenecek olan Milli Birlik Komitesi(MBK) kurulmuş, 38 kişiden oluşan MBK'nın başkanlığına da Cemal Gürsel getirilmişti. Milli Birlik Komitesi üyeleri askerın ülkeyi uzun süre yönetemeyeceği düşüncesinde olduğu için yeni anayasayı hazırlamak için İstanbul Üniversitesinden Prof. Dr. Sıddık Sami Onar başkanlığındaki bazı profesörleri görevlendirmişlerdi(28 Mayıs 1960). Bu öğretim üyelerinin verdikleri tavsiyeler doğrultusunda, sivil bir hükümetin kurulması kararlaştırılmış, MBK üyelerinin de içinde bulunduğu yeni hükümet 1924 anayasasının bazı hükümlerini kaldıran ve değiştiren 1 sayılı ve 12 Haziran 1960 tarihli kanunu çıkarmıştı. (27 Mayıs gününden itibaren geçerli sayılmıştır). Yasanın giriş bölümünde eski iktidarın meşruluğunu yitirdiği, Türk ordusunun hukuk devletini yeniden kurmak için Türk millet adına harekete geçerek milleti

1 Darbenin ardından durdurulan siyasi faaliyetlere ilave olarak partilerin ocak bucak teşkilatları kapatılmıştı. Mevcut partilerin yanı sıra 1961 yılı başından itibaren kurulacak yeni partilerin tam anlamıyla çalışmalarına başlaması için anayasa referandumunun gerçekleşmesi beklenecekti.

temsil vasfını kaybetmiş olan meclisi dağıtıp iktidarı geçici olarak MBK'ya emanet etmiş olduğu ifade edilmekteydi. Böylece müdahalenin meşruluğu vurgulanmakta ve hareketin amacı ve rejimin geçiciliği de belirtilmekteydi. Bunların somut ifadesi birinci maddede anayasa ve seçim kanununu kabul edip en kısa zamanda genel seçimlere gitmek ve iktidarı yeni TBMM'ye devretmek şeklinde ifade edilmişti. Böylece MBK, 1924 Anayasasını askıya almış, yeni anayasa hazırlanıp TBMM açılıncaya kadar Türk milleti adına hâkimiyet hakkını kullanmaya başlamıştı².

MBK'nin yönetimi üstlenmesinin ardından "milletçe ve özel vasıflı üyelere tereküp eden bir Kurucu Meclise ihtiyaç bulunduğu" konusunda Ankara Üniversitesi'nden bir açıklama yapılmış ve hazırlanan anayasanın bu mecliste tartışılması savunulmuştu. Bu gelişmeleri göz önünde tutan MBK 13 Aralık 1960 tarihinde 157 sayılı yasa ile Kurucu Meclisin veya Temsilciler Meclisinin kurulmasına karar vermişti³. Temsilciler Meclisinin (TM)'nin yeni anayasayı yapmak, seçim yasasını hazırlamak ve milleti temsil etmek amacıyla üyeleri korporatif bir şekilde tespit edilerek 6 Ocak 1961'de çalışmalarına başlamıştı. DP'li seçmenin temsil edilmediği TM'de Cumhuriyet Halk Partisi(CHP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi(CKMP) gibi partilerin yanı sıra meslek kuruluşlarından seçilmiş üyeler de bulunmaktaydı. Temsilciler Meclisine CHP'nin bizzat gönderdiği 49 üyenin yanı sıra meslek örgütlerinden seçilen temsilcilerin kökenlerine bakıldığında CHP'nin anayasanın hazırlık sürecinde sayı itibarıyla etkin olduğu anlaşılmaktaydı. Temsilciler Meclisi içinde oluşturulan Anayasa Komisyonu 9 Ocak 1961'de çalışmalarına başladı. Komisyonunda İstanbul Üniversitesinden Prof.Dr. Sıddık Sami Onar, Prof.Dr. Naci Şensoy, Prof.Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof.Dr. Hüseyin Naili Kubalı, Prof.Dr. Tanık Zafer Tunaya, Prof.Dr. Ragıp Sarıca ve Doç.Dr. İsmet Giritli bulunmaktaydı.

Temsilciler Meclisi kendi içinden seçtiği 20 kişilik bir anayasa komisyonu, anayasa tasarisını hazırlama sürecinde etüd metni olarak İstanbul bilim kurulu taslağını, yardımcı metin olarak da Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi çıkışlı metni kullandı. Ayrıca 1945'den beri siyasal partilerin üretmiş oldukları metinlerle, İstanbul bilim kurulunun anayasa anketine gelen yanıtlardan yararlandı. Böylece 15 yıllık iç birikim de değerlendirilmişti. Hazırlık çalışmalarında yararlanan dış metinler Fransız, İtalyan ve Federal Almaya Anayasaları ile Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi(1789) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(1950) olacaktır⁴. Bu arada Anayasa Komisyonu mevcut partilerden yeni anayasa hakkında görüş sormuştu. CHP cevabını 14. Kurultaydan sonra Merkez İdare Kurulu, Meclis Grubu, Anayasa İhtisas Grubu ve Araştırma

2 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Çeviren: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul 1992, s.164

3 Orhan Aldıkaçtı, *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1970, s.120.

4 Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.373.

Gazi

Akademik
Bakış

137

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Yayın Bürosunun yaptığı çalışmalar sonucunda derlemişti. CHP'nin yeni anayasa konusundaki cevapları üç ana temele dayanmaktaydı. Buna göre, yeni anayasanın çok partili hayatın gereklerine göre hazırlanması, laiklik prensibine ve Atatürk devrimlerine anayasada yer verilmesi ve teminat altına alınması, memleketin kalkınma davasını bir plan altına alacak düzenlemelerin anayasada yer almasını istemekteydi. Açıkçası CHP ilk hedefler beyannamesinde açıklanan çözüm önerilerinin dikkate alınmasını arzu etmekteydi⁵.

9 Ocakta seçilen anayasa komisyonu çalışmalarını hızla tamamlayarak 9 Martta Temsilciler Meclisi başkanlığına anayasa metnini sunmuştu. Çalışmalarını aralıksız ve hızlı biçimde sürdüren kurucu meclis, 27 Mayıs 1961'de 260 kabul, 2 çekimser oyla son metni kabul ederek, anayasa yapıcılığı görevini tamamlamıştı. Anayasanın yürürlüğe girmesi için halk oylaması da gerekiyordu. Bu arada ülke genelinde siyasi faaliyetler serbest bırakılmış ve yeni partilerin kurulmasına izin verilmişti. Siyasi hayatı sona eren DP'nin tabanına hitap etmek için Adalet Partisi(AP) ve Yeni Türkiye Partisi(YTP) kurulmuştu. MBK, anayasanın yürürlüğe girmesi için gereken halkoylamasının tarihi 20 Haziran tarihinde açıklamış ve referandumun 9 Temmuz 1961 günü yapılacağını duyurmuştu. Propaganda dönemi ise 22 Haziran- 5 Temmuz 1961 olarak belirlenmişti. Bu süre içinde yaşanan gelişmeler Türk siyasi tarihinde eşine az rastlanır özelliklere sahipti. MBK'nın temsil ettiği asker ve sivil bürokrasi, CHP, CKMP ve YTP halkın anayasayı onaylaması için propaganda çalışması yaparken yeni kurulan ve DP'ye yakın duran vatandaşların desteğini almaya çalışan AP ise iki farklı görüntü vermişti. Tabanda anayasanın reddi konusunda gizli faaliyetlerde bulunurken, parti yönetimi ise MBK ve basının baskısıyla anayasayı destekleyecek bir politika sergilemek zorunda kalmıştı.

Devlet desteği ile yürütülen evet kampanyası sırasında bürokrasinin tüm birimleri ile katılımı sağlanmış ve eski ile yeni dönemin mukayesesi yapılmıştı. Yeni anayasanın halka tanıtılması için çeşitli çalışmalara başvurulmuş, istihbarat birimlerinin ülke genelinde yaptığı araştırmalar ilgililere sunulurken olumsuz oy vermesi beklenen şehirler tahmin edilmeye çalışılmış ve propaganda faaliyetleri tavsiye edilmişti.

Anayasanın halkın onayından geçmesi konusunda yapılan çalışmalara ve kampanya sürecinde aleyhte kampanya ve propagandalara izin verilmemiş hatta bu faaliyetler kınanmıştı. Ancak referandum sonucunda hayır oyları beklenenden fazla çıkmış, DP tabanının büyük bir kısmının anayasaya hayır oyu verdiği anlaşılmıştı.

Çalışmamız, referandum sürecinde yaşanan gelişmeleri, halk oylamasından evet çıkması için MBK'nın çalışmalarını anlatmakta, ayrıca DP seçmeninin referandumda neden hayır oyu kullandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

5 *CHP'nin Anayasa Komisyonununun Anketine Cevabı*, CHP Araştırma ve Yayın Bürosu Yayını, Ankara 1960, s.1.

1.1.Partilerin Faaliyetleri

Referandumun 9 Temmuz 1961'da yapılacağını açıklandıktan sonra halkoylamasının propaganda dönemi ise 22 Haziran-5 Temmuz 1961 olarak belirlenmişti. Anayasa konusunda siyasi partilere propaganda izni verilmiş, parti liderlerinin radyoda konuşma yapmalarına imkan sağlanmıştı⁶ Mevcut ve yeni kurulan siyasi partiler halk oylaması konusunda görüşlerini açıklamaya, seçmenlerini ikna etmek için çalışmaya başlamışlardı. Bu amaçla ilk harekete geçen CHP olmuştu. Sekiz ilde yapılacak kongrelere katılmak üzere bir heyetinin 15 Haziranda Trabzon'a hareket etmesiyle CHP'nin anayasaya evet kampanyası fiilen başlamış olacaktı. CHP Parti Meclisi bir bildiri yayınlayarak yeni anayasa konusundaki görüşleri açıklamış ve normal demokratik rejimin bütün kurallarıyla kurulması hedefine ulaşmak için CHP'nin bütün gücü ile ve samimiyetle yardımcı olmayı vazife bildiği, kabul edilen anayasanın üzerinde siyasi partilerin ve bağımsızların ittifak ettikleri milli bir eser vasfını taşımakta olduğu iddia etmişti. CHP'nin bu anayasada yıllardan beri programı ve ilk hedefler beyannamesi ile vatandaşlara vaad ettiği bütün prensiplerin ve müesseselerin yer aldığını görmekle mutlu olduğunu açıklamıştı. CHP Parti Meclisi zor günlerden geçen ülkede siyasi partilerin vatandaşlar arasında düşmanlık yaratacak hareketlerden vazgeçmesini istemişti⁷. Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Suphi Baykam, anayasa kabul edilinceye kadar bütün partilerin aynı gayeye yönelik çalışmaları vatanseverlik borcu olduğunu, politik çekişmelere ara verilmesini, Ali İhsan Göğüş ise yeni bir kardeş kavgasının ortaya çıkarılmaması gerektiğini söylemişti⁸.

Osman Bölükbaşı'nın genel başkanlığını yaptığı CKMP anayasa konusunda bir açıklama yapmıştı. Bölükbaşı'ya göre 1924 anayasasının dayandığı esasların vatandaşın hak ve hürriyetini koruyacak tedbirlerden mahrum olduğunu, her şeyi iktidarın elinde tutanların mizaç ve niyetine terk edildiğini bu nedenle ilerlemenin ilk şartı olan huzur ve emniyetin sağlanmadığını ifade etmişti⁹. Osman Bölükbaşı, partilerinin kurulduğu günden beri rejim mücadelesi yaptığını, bu anayasa ile amaçlarının gerçekleştiğini ve teminata bağlandığını büyük bir sevinçle görmekte olduklarını, bu nedenle bu anayasaya müspet oy verilmesini vatandaşlardan istemişti¹⁰.

YTP Genel Başkanı Ekrem Alican ise yeni anayasa hakkında "bu eser memleketin bugünkü ihtiyaçları karşısında en fazla tatmin edici olma vasfını

6 Ayrıca ilçe seçim kurullarınca tespit edilen yerlerde partiler açık hava toplantıları yapabilecekler, broşür dağıtabilecekler ancak menfi din propagandası yapanlar takip edilecekti. *Tercüman* 23 Haziran 1961

7 *Dünya* 13 Haziran 1961

8 *Dünya* 16 Haziran 1961

9 *Tercüman* 26 Haziran 1961

10 *Kudret* 30 Haziran 1961

kazanmıştı” diyerek bugünkü modern ve demokratik anayasalarda vatandaşlar için mevcut olan hukuki teminatın yeni anayasada bulunduğu açıklamıştı¹¹.

Vatandaşlardan referandumda destek isteyen partiler Sivas'ta YTP, CHP, CKMP'nin katılımıyla olarak ortak bir miting düzenlemişlerdi¹².

Anayasanın halka anlatılması konusunda çaba sarfeden Milli Birlik Komitesi, vatandaşları bilgilendirmek ve olumlu oy kullanmaları konusunda ikna etmek için şehir merkezlerinin dışındaki halka ulaşmaya karar vermişti¹³. İstanbul Valiliği bu amaçla bir çalışma başlatarak, yeni anayasanın tanıtılması için sivil toplum örgütlerinden destek istemişti. 27 Haziran 1961 tarihinde vilayette bir toplantı yapılmış ve ilçeleri dolaşmak üzere ekipler kurulmuştu. Ekipler gittikleri ilçelerde kaymakam, milli eğitim mensupları ve diğer aydınlarla görüşüp programı hazırladıktan sonra anayasayı tanıtma kampanyasına girişeceklerdi. Toplantının sonunda Milli Türk Talebe Birliğinin hazırladığı pankartlar incelenmiş, pankart ve afişler evlere, otomobillere ve şehrin her tarafına yapıştırılmaya başlanmıştı. Ayrıca görsel malzemenin en geç 24 saat zarfında keşif ve yolcu uçakları vasıtasıyla yurdun her tarafına dağıtılacaktı. Öte yandan kampanyanın devamında gece fener alayları tertip edilecek mehter takımı ve folklor ekiplerinin, 66. Tümen bandosunun İstanbul'un çeşitli yerlerinde gösteriler yapması kararlaştırılmıştı¹⁴.

Radyoda anayasa konusunda bir açıklama yapan Cemal Gürsel anayasamızın milletçe kabul edilerek demokratik düzene ulaşmak için mühim bir adım atılması için tüm vatandaşların evet demelerini istemişti¹⁵.

Yeni anayasa konusunda tavrı en çok merak edilen parti yeni kurulan AP idi. Kamuoyunda yeni partinin DP'nin yerini tutmaya çalıştığı şeklinde bir algı oluşmuş ve gizli olarak eski DP'lileri partiye aldığı iddia edilmişti. MBK ve yeni anayasa aleyhindeki hareketlerin AP'liler tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Bu süreçte gazetelerde yeni anayasa aleyhinde faaliyet göstermeye çalışanlara ilişkin haberlere rastlanmaktaydı. 10 Mayıs 1961 tarihinde, referandum tarihi bile belli olmadan Akşam gazetesi rejim aleyhtarı 70 kişinin yakalandığını yazarken, bu kişilerin büyük bir kısmının AP'ye katılan eski DP'liler olduğunu iddia etmekteydi¹⁶. Bu kişilerin “idareyi silahlı bir zorlama ile devirmek isteyenlerle işbirliği halinde oldukları” iddia edilmiş ve

11 *Tercüman* 29 Haziran 1961

12 *Öncü* 5 Temmuz 1961

13 MTTB gençleri bu amaçla köylerde milli devrimi anlatmak ve milli devrim hakkında köylülere konferanslar vermek amacı ile bir kampanya başlatmıştı. Kampanyaya 1500 öğrenci başvurmuş ve Türkiye'nin en ücra köşelerine kadar giderek milli devrimi anlatmaya gönüllü olduklarını belirtmişlerdi. Doğan Duman Serkan Yorgancılar, *Türkçülükten İslamcılığa Milli Türk Talebe Birliği*, Vadi Yayınları Ankara 2007, s.87.

14 *Vatan* 30 Haziran 1961

15 *Tercüman* 5 Temmuz 1961

16 *Akşam* 10 Mayıs 1961

yabancı ideolojilerin de desteği ile MBK' ye karşı örgütlenmeye çalıştıkları ifade edilmişti¹⁷. Cemal Gürsel de bu gibi faaliyetler konusunda bir açıklama yapmış ve "İntikam almak isteyen gafiller bir partiyi isim değişikliği ile DP olarak kurmaya çalışıyorlar. Bunlar amme vicdanında mücrim ve mahkûmdurlar" diye uyarıyordu¹⁸. MBK Başkanı Gürsel, bir başka açıklamasında ise AP'nin iyi yolda olmadığını açıklamış, vatandaşları "yanıltmak, şaşırtmak isteyenlere kanmayın" diye uyarıyordu¹⁹.

27 Mayıs askeri müdahalesine karşı bir tepki olarak değerlendirilebilecek olaylar devam ediyor, özellikle küçük şehir ve kasabalarda daha cesaret isteyen bireysel eylemler yaşanıyordu. İzmir'in, Çobanlar köyünden bir şahıs, köy kahvesinin duvarında asılı bulunan dört hürriyet tablosunu yırttığı ve yaktığı iddiasıyla gözaltına alınırken, Milas'ın Tekfuranbar köyü ilkokuluna gece giren "10 inkılâp düşmanı" sınıfta bulunan devlet ve hükümet başkanı Orgeneral Cemal Gürsel ile MBK üyelerinin resimlerini parçalamış ve sınıfın duvarlarına inkılâp aleyhine yazılar yazmıştı²⁰. Ancak ülke gündemini daha fazla meşgul eden olay ise Ahmet Çiftçi adının karıştığı ve AP ile doğrudan bağlantısı olduğu iddia edilen hadise idi. Cumhuriyet gazetesine göre halkı karşı ihtilale teşvik amacı ile beyanname hazırlayarak tüm Türkiye'ye ulaşmaya çalışan Ahmet Çiftçi ve arkadaşları "Yassıadadakiler uğruna milleti birbirini öldürmeye" teşvik etmekteydi²¹. İnkılâp aleyhindeki faaliyetleri nedeniyle gözaltına alınan kişilerle ilgili bir açıklama yapan AP, Ahmet Çiftçi ile hiçbir bağlantılarının olmadığını iddia etmişti²².

AP'nin yeni anayasa konusundaki tavrı ve referandumda nasıl bir yol takip edeceği konusunda çelişkili haberler vardı. Parti oyunun rengini net ve kesin olarak açıklamaması ve partili isimlerin de bu konuda dedikoduları engelleyecek şekilde konuşmaması nedeniyle MBK ve birçok gazete tarafından eleştirilmekteydi. Bu süreçte bir bildiri yayınlayan AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala, bir yılda ve bir devrim havası içinde meydana getirilen anayasanın gerek şekil ve gerekse muhteva bakımından bir takım noksanlarının ve fazlalıklarının tabii görüleceğini ifade ederken, vatandaşlara referandum konusunda baskı yapılmaması konusunda ise Atatürk'ün, "Hiçbir kuvvet, Türk milletinin kendi kederini kendisinin tâyin etmesine mâni olamayacaktır" sözünü hatırlatarak milletimize güvendiklerini açıklamıştı²³. Ancak daha

17 *Akşam* 11 Mayıs 1961

18 *Akşam* 13 Mayıs 1961

19 *Ulus* 5 Temmuz 1961

20 *Akşam* 9 Haziran 1961

21 *Cumhuriyet* 30 Haziran 1961

22 *Dünya* 1 Temmuz 1961; *Akis* Dergisinde bu konuda ayrıntılı bir araştırma yer almaktadır. *Akis*, 3 Temmuz 1961.

23 *Cumhuriyet* 27 Haziran 1961; *Kim* dergisi, Ege bölgesinin bazı AP il başkanlarının evet oyu kullanmanın şiddetle aleyhinde bulduklarını iddia etmekteydi. *Kim*, S.155, 22 Haziran 1961

Görüş

Akademik
Bakış

141

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

sonra tüm vatandaşları anayasaya (Evet) demeye davet ettiğini, AP Merkez İdare Kurulunun anayasayı destekleyici mahiyette bir açıklama yaptığını ve eleştirilerin haksız olduğunu iddia etmişti²⁴. Gümüşpala, radyoda yaptığı konuşmada yeni anayasayı hukuki teminat bakımından siyasi hayatımızda ileri bir adım teşkil ettiği düşüncesiyle desteklediklerini açıklarken²⁵ ilerleyen günlerde radyoda AP adına konuşan Kamuran Evliyaoğlu, partisinin anayasa karşısındaki muğlak tutumunu şöyle izah etmişti; AP yeni anayasaya giren hukuk devleti ilkesini tasvip etmekte fakat sosyal devlet ilkesini uygun görmemekteydi. Sosyal devlet AP'ye göre daha kurumlarını tamamlamamış Türkiye için erkendi²⁶. AP idarecilerinin anayasanın bazı özelliklerini tartışma konusu yapmaları, basının yeni anayasayı destekleyen bazı kalemleri tarafından tepkiyle karşılanmıştı. Dünya gazetesinden Hayri Alpar, AP'yi meydana getiren isimlerin eski DP'lilerden oluştuğunu, amaçlarının yargılanmakta olan liderlerini kurtarmak için bozgunculuk yaptıklarını ileri sürmekteydi²⁷. MBK üyesi Kurmay Binbaşı Şükran Özkaya da "yıkıcı faaliyetler karşısında daima bizi bulacaktır" açıklamasını yapmıştı²⁸.

Bu eleştiriler üzerine AP'nin kapatılacağı söylentileri ortaya çıkmış ancak Cemal Gürsel, kötü sanılan faaliyet sabit olmadıkça faaliyete geçemeyiz diyerek partileri vatandaşların düzeltilmesi gerektiğini ifade etmişti²⁹.

Eleştiriler karşısında Ragıp Gümüşpala geniş bir açıklama yapmış ve demokrasinin herkesin düşünüş ve görüşlerine hürmet etmek olduğunu hatta bu vakalara ve hakikatlere aykırı olsa dahi ona tahammül etmek gerektiğini³⁰ söylemiş ve gözaltına alınan AP'li olduğu ileri sürülen Ahmet Çiftçi hakkında ise bugüne kadar hiçbir AP'linin kanunlar karşısında mahkum olmadığını açıklamış³¹, partilerinin 27 Mayısın ruhuna ve Atatürk'e inandığını ileri sürmüştü³².

1.2.Basında Halkoylaması Tartışmaları

Kamuoyunda anayasanın sosyal özelliği dikkat çekmişti. Sosyal devlet prensibini yadırgayan AP, bu kelimenin ülkenin sosyalistleşmesine zemin

24 *Cumhuriyet* 30 Haziran 1961

25 *Son Havadis* 1 Temmuz 1961

26 *Vatan* 3 Temmuz 1961; AP Genel Başkan Yardımcısı Tahsin Demiray da Anayasayı bölüm bölüm değerlendirdiği "...ufak tefek kusurları olmasına rağmen yeni anayasamız hukuk devletini gerçekleştirmektedir. Bu bakımdan gerekli müessese ve hükümlere sahiptir. Bundan dolayı anayasamızın bu bölümünü alkışlıyoruz. Sosyal haklar bölümüne gelince burada bir an duraklıyoruz" demişti. *Hürriyet* 30 Haziran 1961.

27 Hayri Alpar, "Gümüşpala Takımına Bu Fırsat Verilmeyecektir", *Dünya* 28 Haziran 1961

28 *Vatan* 30 Haziran 1961

29 *Son Havadis* 7 Temmuz 1961

30 *Son Havadis* 5 Temmuz 1961

31 *Son Havadis* 9 Temmuz 1961

32 *Vatan* 9 Temmuz 1961

hazırlayacağı endişesini taşımaktaydı. Dünya gazetesinden Hayri Alpar, anayasa konusunda halkın zihninde soru işareti kalmaması için vatandaşların anlayacağı bir üslup kullanarak basit ifadelerle açıklama yapılmasını, radyo konuşmalarının teknik açıklamalarla dolu olduğunu ifade etmişti. Bu amaçla tüm partilerin kendi aralarındaki çekişmeyi bir kenara bırakarak, ana meseleler konusunda birleşerek vatandaşa bilgi vermelerini istemişti³³. Bülent Ecevit anayasanın birçok yenilik getirdiğini, bu anayasa ile geleceğe daha umutla bakılacağını ifade ettiği yazısında sosyal devlet ifadesiyle memleketin işçi ve çiftçi vatandaşlarının emeklerinin artık istismar edilmeyeceğini iddia etmişti³⁴. Yavuz Abadan ise anayasanın en ileri hükümlerinden biri olan sosyal vasfının sosyalizm ve komünizm ile bir ilgisi olmadığını açıklamıştı³⁵.

Vatandaşlar arasında kara propaganda yaparak referandumda olumsuz oy kullanmaları için çalışan bozguncuların bir yalan uydurduklarını söyleyen Falih Rıfki Atay, memlekette huzursuzluk yaratmak isteyen eski demokratların, mürtecilerin ve komünistlerin vergilerin daha fazla artmaması ve Yassıada'da yargılananların idam edilmemesi için oy kullanılmaması için çalıştıklarını ifade etmişti³⁶. Atay'a göre "bozguncular yeni anayasayı halka red ettirmek için bir çare bulmuş, ilk zamanlar referandum kelimesi kullandığı ya bu sözüm ona Frenkçe olmasından ve geniş yığınlar tarafından anlaşılmasından faydalanarak, Türkiye'ye bu adda bir papaz geliyormuş, onu isteyenler beyaz istemeyenler kırmızı oy verecekler parolasını yaymışlar, inananlar da olmuş"tu.³⁷

AP'ye yakınlığı ile bilinen Son Havadis gazetesi referandum konusunda vatandaşlara "evet" baskısı yapılmasının yanlış olduğunu düşünmekte, halkın tercihi konusunda serbest bırakılmasını istemekteydi. Gazetenin başyazarı Gökhan Evliyaoğlu hayır tercihini bir suç unsuru haline getirmek isteyenler olduğunu, "kırmızı oy rey kullanmak niyetinde olanları sanki bir yer altı faaliyetine giriyorlar gibi takip ettirmek isteyecekler" diye şikâyetle bulunmaktaydı³⁸. Hayır oyu kullanmanın daha iyi bir anayasaya kavuşmak olabileceğini ancak bu iyi niyetli vatandaşları hesap sormak ile korkutmanın doğru bir davranış olmadığı eklemiştir³⁹.

AP'li vatandaşlarda yeni anayasaya yönelik çekincenin sebebinin, CHP'nin anayasanın hazırlık sürecinde oynadığı rol olduğu bilinmekteydi. Anayasanın CHP'nin kaleminden çıktığı ve DP döneminin kazanımlarını yok edeceği endişesi vatandaşlar arasında konuşulmaktaydı. Bu söylentilere karşı bir açıklama yapma ihtiyacı hisseden Turhan Feyzioğlu, "Anayasanın CHP'nin

33 Hayri Alpar, "Günler Yaklaştıkça", *Dünya*, 16 Haziran 1961

34 Bülent Ecevit, "Evet ve Hayırın Ötesi", *Ulus*, 5 Temmuz 1961

35 Yavuz Abadan, "Vazife Başına", *Vatan*, 9 Temmuz 1961

36 Falih Rıfki Atay, "Bundan Sonrası İçin", *Dünya* 13 Temmuz 1961

37 Falih Rıfki Atay, "Referandum Adındaki Papaz", *Dünya* 28 Haziran 1961

38 Gökhan Evliyaoğlu, "Evet ve Hayır Üzerine", *Son Havadis* 30 Haziran 1961

39 Gökhan Evliyaoğlu, "Hesap Sormak Ama Kimden", *Son Havadis* 5 Temmuz 1961

Görüş

Akademik
Bakış

143

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

eseri olduğu iddia ediliyor... Anayasa vatanseverlerle işbirliğinin mahsulüdür. Anayasa hiçbir partinin eseri değildir” diyecekti⁴⁰.

AP’li Cevdet Perin, DP tabanına CHP konusunda uyarmak istercesine kaleme aldığı “46’yı Unutma” isimli makalesinde CHP’nin iktidarda olduğu yılları hatırlatmakta ve inkılabın, herhangi bir zümre veya şahıs lehine değil, demokrasiyi kurtarmak için yapıldığını iddia etmekteydi⁴¹.

Feridun Ergin ise anayasa referandumuna katılım oranının yüksek olması gerektiğini, muhaliflerin sayısının anayasanın rededilmesine yetmeyeceğini, ancak oy kullanmaktan çekinen veya üşenen insanlar nedeniyle katılım az olduğu takdirde kurulacak yeni düzenin temellerinin zayıf olacağını iddia etmekteydi⁴². Nadir Nadi de referandumun sonucu kadar katılım sayısının da önemli olduğunu bu durumun kendi kaderimize karşı milletçe gösterdiğimiz ilginin bir ölçüsü olacağını düşünüyordu⁴³.

1.3.MBK’nin Referandum Faaliyetleri

9 Temmuz 1961 tarihinde yapılacak referanduma giden süreçte yeni anayasayı halka tanıtmayı amaçlan faaliyetler devam ederken, Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye’nin bazı şehirlerinden elde ettiği bilgilerle halkın referandumda nasıl davranacağını tespit etmeye çalışmıştı. 1950 yılından itibaren yapılan seçimlerdeki seçmen davranışlarından hareketle referandumun neticesi hakkında tahminde bulunulmaya çalışılmış, şehirlerde örgütlenen partilerin faaliyetleri anlatılmış, yeni anayasa hakkında kamuoyunun tepkisi belirlenerek, kararsız veya olumsuz düşünen vatandaşların ikna edilerek kazanımları için propaganda faaliyetlerinin artırılması tavsiye edilmişti. Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Dairesinin hazırladığı 6 Temmuz 1961 tarihli ve “Bazı Bölgelerde Halkoyu ile İlgili İncelemeler” başlıklı gizli raporda yeni anayasaya olumsuz bakan seçmenlerin temel endişe ve gerekçeleri açıklanmaktaydı. Türkiye’nin tamamına ait olmayan ama tüm bölgelerden bazı şehirlerin ve o şehirlere ait köylerin anlatıldığı rapor⁴⁴ DP’nin tabanını oluşturan vatandaşların 27 Mayıs 1960 müdahalesine ve kurulan yeni düzene tepkilerini de ortaya koymaktaydı. Rapor aşağıdaki şehirlerde referandum konusunda dikkate değer tespitlerde bulunmaktaydı.

İktidar olduğu dönemde DP, Batı Anadolu’dan büyük destek almıştı. DP’nin seçmenine hitap etmeye çalışan AP, İzmir ve Manisa’da teşkilatlanmış,

40 Ulus 5 Temmuz 1961

41 Cevdet Perin, “46’yı Unutma”, *Düşünen Adam*, S.24, 14 Haziran 1961, s.13

42 Feridun Ergin, “Evet, Hayır ve Ötesi”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1961

43 Nadir Nadi, “Söz Ulusun Olacak”, *Cumhuriyet* 6 Temmuz 1961

44 Başbakanlığa sunulan ve üzerinde gizli ibaresi bulunan dosyaya bir süre sonra “gizliliği kaldırıldı” mührü basılmıştır. Dosyada bulunan şehirler; İzmir, Manisa, Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Sakarya, Burdur, Antalya, Konya, Diyarbakır, Tunceli, Bingöl, Elazığ, Samsun, Amasya, Çorum, Tokat. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi BC4: 030.01.134.874.8.-6 Temmuz 1961.

kapatılan DP'nin örgütlerinde görev yapanlar yeni partiye katılmışlardı. Aynı tabanda destek kazanmaya çalışan YTP ise genel başkanları Ekrem Alican'ın DP'den ayrılan Hürriyet Partisi'nin mebuslarından olduğu ve DP'ye "ihamet ettiği" ileri sürülerek taban tarafından tutulmadığı düşünülmekte ve Ege Bölgesinde başarı elde etmesi beklenmemekteydi. Osman Bölükbaşı'nın CKMP ise bölgede kuvvetsiz ve hareketsiz olarak değerlendirilmekte, AP'nin herhangi bir sebeple kapanması veya kapatılması durumunda eski DP'nin oylarını alabileceği tahmin edilmekteydi.

Raporda; bölgedeki AP'li idarecilerin gizli hayırcı oldukları, gerçek düşüncelerini açıkça dile getirmekten çekindikleri belirtilmekteydi. AP'ye yakın seçmen arasında askeri yönetimin uzun süre devam etmemesi, ekonomik durgunluğa ve işsizliğe normal siyasi hayata geçilmesiyle son verileceğine inananlar olduğu gibi, aşağıdaki gerekçelerle referandumda hayır oyu kullanacak bir çoğunluk da bulunmaktaydı. Buna göre; Anayasanın CHP'nin eseri olduğu düşüncesi, yeni anayasada dine vurgu yapılmaması ve sosyalizmi andıracak maddelerin olması, CHP'nin iktidara gelmesi halinde intikamcı bir siyaset takip edileceğine inanılması, referandumda olumsuz sonuç çıkması halinde Yassıada davalarının etkileneceği, yargılananlar kısa sürede serbest kalacağı, anayasanın yeniden hazırlanması gündeme geleceği ve süreçte AP'nin de görev alacağı beklentisi vardı. Ayrıca halk arasındaki inanışa göre; anayasaya milletçilik maddesinin konulmadığını "dinsiz ve milliyetsiz olarak Moskof'a karşı bu anayasa ile nasıl mücadele edileceği konulacağı" sorgulanmış, din hürriyeti, ispat hakkı ve kamulaştırma maddelerinin farklı bir şekilde algılandığı anlaşılmıştı. Referandum kelimesinin anlamı bilinmediği için "mister referandum" adında bir yabancı'nın gelip Türkiye'yi ABD adına yönetmeye başlayacağı düşüncesi de vardı. Hatta Atatürk'ün yaptığı anayasanın değiştirilmesini istemedikleri için referandumda olumsuz oy kullananlar da olacaktı.

İlgili raporun Güneydoğu bölgesine ait bölümlerinde ise bölge halkının yüzde 85'inin köylü ve yüzde 87'sinin ise okuryazar olmadığı ifade edilmekteydi. Bu nedenle bölge vilayetlerinin ahalisinin mütegalibe, ağa, bey, şeyh ve seyitlerin nüfuzu ve baskısı altında buldukları, serbest iradeleriyle referandumda oy kullanamayacakları açıklanmaktaydı. Vatandaşın devlet ve hükümeti yanında hissetmesi için bölgenin feodal yapısının değiştirilmesi önerilmekteydi⁴⁵.

İstihbarat raporları hükümetin geniş halk kitlelerini ikna etmek ve referandum lehine kazanmak için propagandaya ihtiyaç duyduğunu göstermekteydi. Propagandanın önemini artıran bir diğer husus ise anayasaya karşı gizli olarak sürdürülen faaliyetlerin engellenmek istenmesiydi. Olumsuz

45 BCA: 030.01.134.874.8.-6 Temmuz 1961.

Gazi

Akademik
Bakış

145

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

propagandanın izlerini bakanlar kurulu tutanaklarından takip etmek mümkündür. Toplantı tutanaklarına yansıdığı şekliyle MBK Hükümetinin bazı icraatları halk arasında 27 Mayıs hareketi ve anayasa aleyhine yazılıyordu. “Askerliğin uzatılacağı”, “yeni hükümetin parası(nın) olmadığı, birçok işleri yaptırmayacağı” gibi haberler bakanlar kurulu toplantısında konuşulurken⁴⁶, Maliye Bakanı Ekrem Alican, MBK hükümetinin köylünün desteğini kazanması için ziraat kesimine yönelik yeni vergilerden uzak durmasını istemişti⁴⁷. Devlet Bakanı Amil Artus, DP'lilerin yargılanmaları nedeniyle ülkenin çeşitli yerlerinde duvarlara Menderes ve arkadaşları hakkında övücü yazılar yazıldığı ve halk arasında inkılâp hükümeti aleyhinde konuşmalar yapanlar olduğunu açıklamıştı⁴⁸. Ayrıca İstanbul'da kendi evi dahil bazı meskenlere işaretler konulduğunu anlatan bakanların açıklamaları ile “İnkılap Mahkemeleri”nin kurulması gündeme gelmişti⁴⁹.

Referandum sürecinde halk arasında yaygın olan bir düşünceye göre anayasayı hazırlayanların üzerinde CHP'nin etkinliği nedeniyle yeni anayasanın dini güvenceye sahip olmadığı iddia edilmiş ve muhafazakâr kesimlerin referandumda hayır oyu kullanmalarına dair propagandalar yapılmıştı. MBK, hayır taraftarlarının anayasanın dindarlar tarafından benimsememesi için yapılan çalışmalara karşı Diyanet İşleri Başkanlığının başvurma kararı almıştı⁵⁰. Bu amaçla ilgili kurumdan bir açıklama alınmış ve ülke genelinde dağıtılması sağlanmıştı. Diyanet İşleri Başkanlığı halkı anayasa konusunda rahatlatan açıklamasında “yeni anayasa bütün anayasaların en sonuncusu ve bize göre en uygundur. Onu desteklemek, sosyal hayatımıza istikrar getirecek. 27 Mayıs'tan evvelki huzursuzluklara mahal” vermeyeceğini ifade etmişti⁵¹.

Yeni anayasayı vatandaşlara tanıtmak ve halkoyuna sunulması sebebiyle halk ile beraber olmak için MBK halkoylaması gezileri planlamıştı. MBK üyeleri 1-5 Temmuz arasında 50 vilâyet dolaşarak 9.300 kilometre yol yapacaklar, 8 Temmuz'da Ankara'da olacaklardı. MBK'nin anayasa vazife gezisine on beş komite üyesinin katılması sağlanacak, 67 vilayetin hepsi dolaşmış ve vatandaşlar aydınlatıcı konuşmalar yapılmış olacaktır. Komitenin vazife gezisi ve konuşmaları 5 Temmuz 1961 saat 21'e kadar özet olarak radyolarda yayınlanacaktır. 5 Temmuz saat 21'den itibaren anayasa ve halkoyu ile ilgili konuşma yapılmayacaktır⁵².

46 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları (2 Haziran 1960-6 Ocak 1961) I. Cilt, Yayına Hazırlayan Cemil Koçak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s.59.

47 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları I. Cilt, s.303.

48 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları I. Cilt, s.156.

49 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları I. Cilt, s.450.

50 Mehmet Alkan, “İslam'ın İlk Referandumda Evet Kampanyasına Alet Edilmesi”, *Birikim*, Nisan 2017, S.336, s.109.

51 *Cumhuriyet* 2 Temmuz 1961.

52 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları II. Cilt, s.1105-1106. MBK üyelerinin gidecekleri şehirdeki programları valiliklerin işbirliği ile hazırlanacaktı. Bu konuda oldukça ayrıntılı bir

MBK üyesi Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, Bayburt ve Torul'da yaptığı anayasaya ilişkin konuşmada ikinci cumhuriyeti kurmaya çalıştıklarını anlatmıştı⁵³.

MBK üyelerinin gezilerinin yanı sıra hükümet, MBK İnkılâbı Yayma ve Tanıtma Komisyonu Başkanlığı tarafından anayasanın tanıtılması ve vatandaşların aydınlatılması için ilgili birimlere gönderilmek üzere bir genelge hazırlanmıştı. Referandum hakkında vatandaşa bilgi vermek ve yeni anayasanın kabul edilmesi için Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı, üniversiteler ve valilikler görevlendirilmiş, halkoylaması sonucunun olumlu çıkması için yapılması gerekenler listelenmişti. Buna göre; Basın Yayın Genel Müdürlüğü; anayasanın geneli hakkında bilgi verilmesi ve maddelerinin tanıtılması amacıyla radyoda 15 dakikalık "anayasa saati" adlı bir program hazırlayacak, bu amaçla partilerden yetkili kimselerin konuşmaları sağlanacak, röportajların hazırlanması, ayrıca İstanbul, İzmir ve Ankara radyolarının üniversitelerden yararlanması talep edilecekti. Günlük ulusal ve mahalli gazetelere anayasa ve halkoyu konusunda yazıların yazılması telkin edilecekti. İçişleri Bakanlığı ise valilikler ve kaymakamlıklar yoluyla mahalli gazetelerde anayasa hakkında yazılar yazılmasını teşvik edecek ve bu gazetelerin köylere ulaştırılmasını sağlayacaktı. Büyük şehirlere ise anayasa ve halkoyu konusunda çeşitli broşürlerin hazırlanarak halka dağıtılması, bu maksatla bastırılacak döviz ve pankartların kaza, nahiye ve köylere ulaştırılması temin edilecekti. İlköğretim müfettişlerinden gezici kadın ve erkek kurs öğretmenleri ile köy öğretmenlerinden, köy ile ilgili vazifesi olan vilayet ve kaza memurlarından, din adamlarından serbest aydın kişilerden konferanslar yoluyla yararlanılacaktı. Köy ve nahiyelere gönderilecek konferansçıların köy kökenli olması özellikle istenmekte ayrıca bünyelerinde geniş bir işçi nüfusu barındıran bakanlıkların, yeni anayasayı işçilere, kendilerini ilgilendiren maddeleri hakkında oylarına tesir etmeyecek şekilde bilgilendirmesi istenmekteydi⁵⁴.

MBK üyelerinin anayasayı tanıtma konusunda sahaya inmelerinin arkasında siyasi partilerin referandum sürecinde kendi propagandalarının yapacakları endişesi bulunmaktaydı. MBK üyelerinin özellikle AP'nin 27 Mayıs inkılâbı ve ordu aleyhinde propaganda yapmasından kuşku duyduğu anlaşılmaktaydı. Ayrıca bu sürecin bir CHP-DP çekişmesine dönüşmemesi

program hazırlanmıştı. Üyelerin illerdeki konuşmalarını her gün saat 11.00'de ve 18.00' de yapmaları istenmişti. Ankara'ya yakın vilayetlere gitmesi gereken komutanların 1 Temmuz 1961 günü kendi araçlarıyla Ankara'dan hareket etmeleri kararlaştırılmış, Erzurum ve Van bölgesine gidecek olanların askeri bir uçakla 1 Temmuz 1961 günü Ankara'dan hareket ederek gezilerine buradan başlamaları kararlaştırılmıştı. Ayrıca 1 Temmuz 1961 günü askeri bir uçak İzmir'e hareket edecek ve İzmir vilayetinin kendisine tahsis edeceği araçla gezilerine başlayacaklardı. 1 Temmuz 1961 günü bir komutan ise İstanbul'a gidecek ve valiliğin tahsis edeceği bir arabayla vazifesine başlayacaktı.

53 Öncü 5 Temmuz 1961.

54 BCA: 030.01.33.198.3-21 Haziran 1961.

Gazi

Akademik
Bakış

147

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

için İçişleri Bakanlığının bir genelge hazırlaması istenmiş, MBK üyesi Suphi Karaman, propagandanın kötü niyetli insanlar tarafından yapılmaması için bu işin öğretmen ve subaylar tarafından yapılmasını önermişti⁵⁵.

2.1. Referandum Günü

Kurucu meclisin teşkil edilmesi hakkında 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı kanununa göre, hazırlanan yeni anayasanın yürürlüğe girmesi için halkoylaması yapılması gerekmekteydi⁵⁶. Referandum ile ilgili hazırlıkların yapılması için Yüksek Seçim Kurulu görevlendirilmişti⁵⁷.

Radyoda anayasayı tanıtmaya konuşmaları 7 Temmuz 1961 tarihi itibarıyla sona ermiş, son konuşmayı CKMP lideri Osman Bölükbaşı yapmıştı.

Kurucu meclis tarafından hazırlanan "ikinci cumhuriyet" anayasası hakkında son hükmü milletin vereceği karar günü 9 Temmuz olarak belirlenmişti. Halkoylaması ile sandıktan evet kararı çıkarsa kurucu meclis ilk cuma günü toplanarak genel seçimlerin tarihini tespit edecekti. Böylece 27 Mayıs hareketi, nihai gayesine doğru en büyük adımı atmış olacaktı⁵⁸.

İkinci cumhuriyetin anayasası devletin bünyesinde birtakım yeni organlar, kurum ve kurullar getirmişti. Ayrıntılı kuruluş kanunları referandumdan sonra yapılacak seçimlerin ardından şekillenecek TBMM tarafından hazırlanacaktı⁵⁹.

Gürsel, Türk milletini anayasaya evet demeye çağırarak yaptığı radyo konuşmasında "büyük günün imtihanını muvaffakiyetle vereceğiz. Bu olayın tarihimizde yepyeni ve parlak bir sayfa teşkil edeceğinden şüphe yoktur... Bizi hedefimizden ayırmak isteyenler bulunabilir. Maateessüf böyleleri de vardır. Bunlar milletimizin kararsızlık içinde bulunmasından menfaat uman bedbaht ve karanlık insanlardır" diyerek anayasanın aleyhinde propaganda yapanlar olduğunu söylemişti⁶⁰.

Referandum hakkında son bir yazı kaleme alan Falih Rıfkı Atay, kısa zamanda normal bir demokratik rejime geçmenin tek yolunun yarınki oy sandıklarından hayır yerine evet oylarının çıkması olduğunu, Türk halkının

55 *Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı*, 22 Mart 1961, Birinci Oturum, C.6, Ankara 1991, s. 5-7.

56 "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 12 Haziran 1960 Tarihli ve 1 Sayılı Geçici Kanuna Ek «Kurucu Meclis Teşkilî» Hakkında Kanun", Kanun No: 157, Kabul Tarihi: 13 Aralık 1960, *Resmî Gazete* 16 Aralık 1960.

57 "Anayasanın Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun", Kanun No:283, Kabul Tarihi: 28 Mart 1961, *Resmî Gazete* 1 Nisan 1961.

58 *Tercüman* 8 Temmuz 1961

59 *Tercüman* 11 Temmuz 1961

60 *Öncü* 5 Temmuz 1961'den aktaran Yasemin Doğaner, "27 Mayıs İhtilâli ve Kurucu Meclis", Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996, s.151.

bütün hür ve medeni milletleri karşısında hürriyet ve medeniyet imtihanı vereceğini dolayısıyla vatandaşların Türk adına layık olmasını istemekteydi⁶¹. AP'ye yakınlığı ile bilinen ve açıkça evet propagandası yapmadığı için eleştirilen *Düşünen Adam* dergisi ise milletin vereceği karara saygı duyulmasını beklemekteydi. Dergiye göre memleketimizde hiçbir vatandaş diğer bir vatandaşa evet dedirtmenin kanuni bir mecburiyet olduğunu iddia edemezdi. Hayırlar da evet oyları kadar muhteremdi⁶².

9 Temmuz 1961 günü Türkiye'de seçme yeterliği bulunan vatandaşlar, saat 05'ten saat 19'a kadar referandumda oylarını kullanmışlardı. İstanbul ve Ankara radyosu sık yaptığı anonslarla vatandaşları sandık başına davet etmiş ve oy vermenin bir millî vazife olduğunu hatırlatmıştı. Bu arada, menfi bir propagandanın tesiriyle yapıldığı anlaşılan sokağa çıkma yasağının olmadığı, herkesin normal günlerdeki gibi, serbestçe dolaşabileceği halka duyurulmuştu. Daha önce oy hakları olmayan ordu mensupları da referandum sırasında oy kullanabilmişlerdi. Halkoyu sırasında seçmen listelerinde isimlerini bulamayanlar oy kullanamadıklarından şikâyet etmiş, binlerce Ankaralı ve İstanbullu oylarını kullanamamışlardı. Ayrıca vatandaşların sandık yerlerini bulmakta güçlük çektikleri görülmüştü⁶³.

Halkoylaması devam ederken çeşitli şehirlerde sandık başlarında istenmeyen olaylar ve propaganda yasağına aykırı mahiyette gelişmeler yaşanmıştı. *Düşünen Adam* dergisi son gün bile basın yoluyla evet propagandası yapıldığını, İstanbul'da sandık başlarında görevli CHP'li müşahitlerin "kırmızı ve beyaz oy kullananların miktarlarını büyük hassasiyetle tespit edip" il merkezine bildirdiklerini iddia ederken⁶⁴ *Akşam*⁶⁵, *Cumhuriyet*⁶⁶ ve *Kudret*⁶⁷ gazetelerinde ise anayasa aleyhinde yapılan ve halkı kırmızı oy vermeye davet eden eylemlere ilişkin haberler yayınlanmaktaydı.

2.2. Referandumun Sonucu Hakkında İlk Değerlendirmeler

Halkoylamasına katılım oranı hakkında *Cumhuriyet* gazetesi⁶⁸, yüzde 75 rakamını verirken, rakamın düşüklüğünün büyük şehirlerde seçmen

61 Falih Rıfık Atay, "Yarın Halk Oyu", *Dünya* 8 Temmuz 1961

62 *Düşünen Adam*, S. 27, 5 Temmuz 1961.

63 *Cumhuriyet* 10 Temmuz 1961; *Cumhuriyet Gazetesine göre İstanbul'da 165 bin kişi oy kullanamamıştı*.

64 *Düşünen Adam* S. 27, 5 Temmuz 1961.

65 *Akşam* 11 Temmuz 1961, "ormanı keseni öldürecekler, aşar usulünü yeniden koyacaklar, CHP iktidara geçerse okullarınızı silo yapacaklar şeklinde menfi propaganda..."

66 *Cumhuriyet* 8 Temmuz 1961, "Zeytinburnu'nda 3 günlük propaganda yasağına riayet etmeyerek Anayasaya hayır kampanyası yapan 4 AP'li yakalanmış ve Örfî İdareye teslim edilmiştir."

67 Oylama günü İzmir'de sandıktan çıkan bir mektupta Yüksek Seçimi Kurulu bizi "İnönü'nün kuklası yapmak istiyor" denilmekte başka bir oy zarfından ise Menderes'in bir fotoğrafı ile hayır kartı çıkmaktaydı. *Kudret* 10 Temmuz 1961

68 *Cumhuriyet* 10 Temmuz 1961

Gazi

Akademik
Bakış

149

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

listelerinin düzensizliğinin, kırsal kesimde ise mevsimin yaz oluşu dolayısıyla vatandaşların bir kısmının yaylalarda ve arazide bulunmasından kaynaklandığı iddia edilmişti⁶⁹.

YSK, illerden tel ile bildirilen tutanak sonuçlarını radyoya ve Anadolu ajansına ulaştırmaya başlamış ve ilk alınan telgrafın Nevşehir'e ait olması üzerine hemen radyo ve ajanslara haber vermiş ve başka Yargıtay'ın şeref kapısının iç tarafında bulunan levhaya da asmıştı. Gelen sonuçlar gazetelerde yayınlanmaktaydı⁷⁰. Ulus gazetesine göre; 60 vilayette 9.481.487 seçmen oyunu kullanmış, halkoyuna katılma nispeti yüzde 89.21 olmuştu. Oy vermeye katılma oranı Tekirdağ ve Mardin'de yüzde 90 olmuştu. En az katılım ise Trabzon'da yüzde 35 oranında gerçekleşmişti. Yeni anayasaya evet deme rekorunu yüzde 98 ile Mardin, en az evet ise yüzde 42 ile Kütahya'da alınmıştı⁷¹.

YSK 15 Temmuz günü halkoylamasının geçici sonuçlarını açıklamıştı. Buna göre; bütün yurttan verilen evet oylarının toplamı 6.348.715, hayır oylarının toplamı ise 3.935.253 olmuştu. Fark ise 2.413.462 di⁷².

Evet, çoğunluğuna sahip il sayısı 56, hayır çoğunluğunun sahip il sayısı ise 11 idi. Hayır veren illerin 9'u 1957 seçimlerinde de DP'nin çoğunluk sağladığı yerlerdi. Bu iller Aydın, Bolu, Bursa, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Sakarya ve Zonguldak idi. En çok evet oyu veren şehirler Mardin, Tunceli ve Siirt'ti. En çok hayır ise Bursa ilinden çıkmıştı. Bursa'da yüzde 40 evet oyuna karşın hayır oyu yüzde 60 civarındaydı. Hayırlar konusunda ikinci Samsun, üçüncü Manisa idi⁷³.

Referandum sonuçları hakkında bir değerlendirme yayınlayan Cumhuriyet gazetesi, CHP genel merkezi ve teşkilatlarına dayandırdığı yorumunda hayır oylarının yüzde 37 seviyesinde olmasını DP tabanına bağlamış, evet oylarının yüksek çıkmasının CHP seçmenin desteği ile mümkün olduğunu iddia etmişti. Referanduma bu açıdan bakıldığı takdirde, yapılan oylamanın bir Anayasa oylamasından ziyade, bir eski CHP- DP mücadelesi olduğu, bu nedenle 27 Mayıs inkılabını tasvip edenler ile etmeyenlerin arasında yaşanmıştı. Partililer iddialarına örnek olarak Kütahya'yı göstermekte bu ilde oylamalarda alınan neticelerin 1957 seçimlerinde alınan sonuçlarla uyumlu olduğunu iddia etmişlerdi.⁷⁴

69 *Ulus* 10 Temmuz 1961

70 *Ulus* 11 Temmuz 1961

71 *Ulus* 12 Temmuz 1961

72 *Cumhuriyet* 15 Temmuz 1961

73 Doğaner, *agt.*, s.153. Celal Bayar'ın memleketi olan Bursa Umurbey'de, katılım yüzde 92 oranında gerçekleşmiş, evet oyları yüzde 3, hayır oyları ise yüzde 97 idi. Adnan Menderes'in memleketi Aydın'da ise, evet yüzde 45, hayır yüzde 55 idi. Ankara'da eski mebuslara ait ikametgâhların bulunduğu Dikmen kooperatif evlerinde sayımı tamamlanan sandıklarda katılım oranı yüzde 67, evet oranı yüzde 82,5, hayır oranı yüzde 17,5'tu. *Öncü* 10 Temmuz 1961.

74 *Cumhuriyet* 11 Temmuz 1961; Son Havadis ve Tercüman gazetelerine göre referandum neticesi CHP'de endişeye ve karışıklığa neden olmuştu. Hatta Tercüman'a göre İstanbul

AP Basın Sözcüsü Cevdet Perin ise, referandumun MBK'nin tarafsız hakemliği altında yapılmış olmasının bir teminat olduğunu, bu durumun, batı memleketleri nezdinde prestijimizi artırdığını ve elde edilen sonucun, memleketimizde hakiki demokrasinin olduğunu gösterdiğini açıklamıştı⁷⁵.

CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, Çorum'da yaptığı açıklamada Anayasanın kabulü üzerinde durmuş ve hayır oyu verelerin tercihlerinin hürmetle karşılanması lazım geldiğini ifade etmiş ve bu oyları bir partiye mal etmenin doğru olmadığını söylemişti⁷⁶.

Hayır oylarının tahminlerden fazla olması nedeniyle yeni anayasayı destekleyen partiler teşkilatlarında araştırma yapma ihtiyacı hissetmişlerdi. Bu konuda ilk harekete geçen ise CKMP olmuştur. Bu cümleden olarak CKMP adına Genel Sekreter Ahmet Bilgin imzasıyla teşkilata gönderilen genelgede partilerinin yeni anayasayı desteklediği bildirilmekte, buna rağmen teşkilatta hayır propagandası yapan kimseler olduysa bunların tespit edilmesi istenmekteydi. YTP Genel Sekreter İrfan Aksu ise referandum hakkında yaptığı değerlendirmede milli iradenin mahsulü olan oylama neticelerinden memnun olduklarını söylemişti⁷⁷.

MBK Başkanı Cemal Gürsel oylamaya iştirak oranının yüzde seksen üzerinde olduğunu, Türk milletinin anayasa oylamasına bu kadar büyük çoğunlukla katılmasının kendi hayati meseleleri ile ne büyük ciddiyetle ilgili olduğunu gösterdiğini açıklamıştı⁷⁸. Gürsel hayır oyunu fazla gören vatandaşların üzülmemesini ifade ederken okuryazar olmayan vatandaşlar arasında yıkıcı propagandaların yapılmasına ve birçok yalan söylenmesine rağmen oylama sonucunun mükemmel olduğunu söylemiş ve millet in olgunluk gösterdiğini söylemişti⁷⁹.

Yeni anayasanın halkoyunda onaylanmasından sonra CHP Genel Başkanı İsmet İnönü yaptığı basın toplantısında anayasanın esaslarının 10 seneden beri vatandaş çoğunluğunun davası haline geldiğini ve rejim davasının bir neticeye bağlandığını iddia etmişti⁸⁰.

CHP gençlik teşkilatına mensup 165 CHP'li mevcut il idare heyetini devirmek için harekete geçmişti. *Tercüman* 12 Temmuz 1961

75 *Cumhuriyet* 11 Temmuz 1961

76 *Kudret* 13 Temmuz 1961

77 *Son Havadis* 11 Temmuz 1961

78 *Akşam*, 16 Temmuz 1961

79 *Dünya* 12 Temmuz 1961

80 *İhtilalden Sonra İsmet İnönü, Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla (27 Mayıs 1960-10 Kasım 1961)*, Derleyen Sabahat Toktamış, İstanbul 1962, s.65. Son Havadis gazetesinin haberine göre Anayasaya hayır oyu verenlerin tahminlerin aksine büyük bir yekûn teşkil etmesi üzerine CHP, genel seçimler öncesinde özel araştırma ekipleri oluşturarak kırmızı oy veren şehirlerde inceleme yapması planlanmıştı. Bu arada Temsilciler Meclisi(TM) CHP Bursa Temsilcisi İbrahim Öktem, şehirde yaptığı referandum çalışmalarına karşın

Gazi

Akademik
Bakış

151

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala, parti olarak gerek evet gerek hayır oylarını hürmetle karşıladıklarını açıklarken, partilerinin görüşü konusunda bağlayıcı bir karar almayarak vatandaşları serbest bıraktıklarını söylemiş, hayır oyunun çoğunluğu oluşturduğu birçok mıntıkada partilerinin teşkilatının dahi olmadığını ifade etmişti⁸¹. Ancak Gümüşpala, referanduma katılım oranını yeterli bulmamış, vatandaşın yüzde doksanınin iştirak ettiği bir oylama olmasını arzu ettiğini açıklamıştı⁸². Ancak Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi, yüksek katılım olmamasının referanduma yönelik eleştirileri azalttığını iddia ederek, yüksek katılım veya yüksek sayıda çıkacak evet oylarının halka baskı yapıldığı iddialarını artıracaklarını ifade etmişti⁸³.

MBK üyeleri de referandumdan sonra yaptıkları açıklamalarda katılım oranının yeterli bulduklarını ancak hayır oylarının bu kadar yüksek olmasını hesap edemediklerini ifade etmişler, bu durumun sebebi olarak da vatandaşların yeni anayasanın kazanımları konusunda yeteri kadar aydınlatılmayışını göstermişlerdi⁸⁴.

Cemal Gürsel'in başkanlığında toplanan MBK halkoyu neticelerini görüşmüştü. Toplantı sonrasında gazetecilerin sorularını cevaplandırılan MBK üyesi Kadri Kaplan, partilerin alt kademelerinde bazı yanlış tutumların görüldüğünü fakat fazla büyümeyeceğine inanıldığını, memlekette demokrasinin tesis edilmesi için mevcut şartlarda bir değişiklik yapılmayacağını açıklamıştı⁸⁵.

3. Referandum Sonrasına Ait Tartışmalar

Referandum sonuçlarının alınmasının ardından hayır oylarının yüksekliği dikkat çekmişti. Kamuoyunda ve basında yapılan tartışmalarda olumsuz oyların nedenleri anlaşılmaya çalışılmış ve çeşitli değerlendirmeler yapılmıştı. DP tabanının genel olarak hayır oyu kullandığı konusunda birleşirken anayasanın vatandaşlara getireceği kazanımların oy verirken dikkate alınmadığı iddia edilmiştir.

Kapatılan DP'nin seçmen kitlesinin davranışlarını açıklama çabası sürerken birçok yazar, yüksek çıkan hayır oylarının sebebinin anayasanın hazırlık aşamasından DP tabanının dışlanmış olmasına bağlamışlardı. Öncü gazetesinden Aydın Yalçın, kurucu mecliste CHP'lilerin çoğunluğu oluşturmasının halkın yeni anayasayı benimseme noktasında büyük sıkıntı oluşturacağını daha çok önce ifade ettiklerini, memleketteki oyların üçte birine

Bursa halkının çoğunluğunun hayır oyu vermesi üzerine TM üyeliğinden istifa ettiğini açıklamış, istifa gerekçesinde Bursa halkı ile arasında ortaya çıkan uyumsuzluğu görmezden gelemeyeceğini ifade etmişti. *Son Havadis*, 13 Temmuz 1961

81 *Hürriyet* 14 Temmuz 1961

82 *Vatan* 11 Temmuz 1961

83 Nadir Nadi, "Nedenler Üzerine", *Cumhuriyet* 14 Temmuz 1961

84 *Vatan* 11 Temmuz 1961

85 *Kudret* 14 Temmuz 1961

sahip olan bir partiye dayanarak rejimin temellerini atmanın imkansız olduğu iddia etmişti⁸⁶. Aynı gazetede yazan Fahrettin Kerim Gökay da birçok vatandaşın hayır oyu kullanmasının sebebinin CHP'nin tavırları olduğunu açıklarken⁸⁷, Gökhan Evliyaoğlu ise referandum sürecinde partilerin antidemokratik zihniyet örnekleri verdiğini, bu konuda CHP'nin önde yürüdüğünü, hatalı propaganda takip ettiğini açıklamışlardı. Ona göre CHP'liler anayasanın kendi eserleri olduğunu, evet demenin bir zorunluluk olduğu fikrini yaymaya çalışmışlar, mitinglerinde anayasayı değil kendilerini anlatarak, iktidara geldiklerinde birtakım hesaplar soracaklarını iddia etmişlerdi⁸⁸. Tercüman gazetesi de imzasız başyazısında devlet aygıtının hararetle desteklediği evet kampanyasına rağmen halkın CHP ile aynı yerde durmamak için olumsuz oy verdiklerini, referandum sürecinde anayasanın yeniliklerinin halka anlatılmadığını, muhtemel kırmızı oy sahiplerinin korkutulmaya çalışıldığını yazarken⁸⁹ aynı gazetenin yazarı Kadircan Kafılı ise CHP'li hatiplerin konuşmalarından örnekler vermişti⁹⁰. Bu konuda Akşam gazetesi yazarı Vecihi Ünal da benzer şekilde düşünmekteydi. Referandum günlerinin politik çekişmeler için kullanıldığı için tartışmaların CHP-DP meselesine dönüştüğünü, tüm seçmenlere hitap edecek bir üslup ve dilin tercih edilmesi halinde oylamaya katılan seçmenlerin tamamına yakın bir çoğunluğun evet oyu kullanacağını yazmıştı. Ünal memleketin normal günlerin ve demokratik hukuk devletinin hasretini çektiğini, normal rejime geçebilmek, genel seçimlere gidebilmek için her şeyden önce bu anayasanın milletçe kabul edilmesinin gerektiğini, referandumda hayır oyu kullanmanın normal demokratik rejime geçmeyi geciktireceğini ve memlekette yeni huzursuzluklara sebep olacağını düşünen birçok vatandaşın parti tartışmalarından uzak kalmaya çalışarak evet oyu kullandığını açıklamıştı⁹¹. Sivil hayata ulaşma çabuklaştırmak için vatandaşların önemli kısmının evet oyu kullandığı konusunda Rıfki Salim Burçak da benzer düşüncelere sahipti. Ona göre Türk milleti o gün anayasa üzerindeki görüşünü açıklamaktan ziyade memlekette sivil idareyi bir an önce getirmeyi düşünmüştü. Bu nedenle tüm evet oyu kullanan vatandaşların ihtilali onayladıkları düşünülmemeliydi. Çünkü Yassıada'da yargılanan eski DP'lilerin hayatlarını kurtarmanın ancak anayasayı kabul etmekle mümkün olacağı düşüncesinin vatandaşlar arasında yaygın olduğunu açıklamıştı⁹².

- 86 Aydın Yalçın, "Halkoyundan Sonra", *Öncü*, 11 Temmuz 1961; Akşam gazetesi yazarı Esin Talu, referandumda hayır oyu kullanan bir kısım vatandaşların "hakiki milli iradeyi temsil eden bir kurucu meclis teşekkül" etmesi düşüncesiyle kırmızı oy verdiğini yazmıştı. Esin Talu, "Hayırcılarla Bir Konuşma", *Akşam* 12 Temmuz 1961
- 87 Gökay, ortaya çıkan sonucun CHP'nin takip ettiği siyasetin halkta karşılığının olmadığını gösterdiğini ifade etmiş, vatandaşların milletin huzurunda verdikleri şerefe sözünü yerine getiren MBK'ya müteşekkir olduğunu söylemişti. Fahrettin Kerim Gökay, "Telaş ve Tahrik", *Son Havadis*, 14 Temmuz 1961
- 88 Gökhan Evliyaoğlu, "Halkoyu Üzerine Düşünceler II", *Son Havadis* 13 Temmuz 1961.
- 89 *Tercüman* 12 Temmuz 1961
- 90 Kadircan Kafılı, "Anayasa Oylaması", *Tercüman* 13 Temmuz 1961.
- 91 Vecihi Ünal, "Neden Evet Dedik?", *Akşam*, 10 Temmuz 1961
- 92 Rıfki Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, Çam Matbaası, Ankara 1976, s.294.

Gazi

Akademik
Bakış

153

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Öncü gazetesinde 14-15 Temmuzda yayınlanan röportajlarda referandumda hayır oyu veren Ankara'nın üç ilçesinde vatandaşlarla konuşulmuş, yeni anayasa konusundaki olumsuz tavırlarının nedeni öğretilmeye çalışılmıştı. Vatandaşlar evet propagandası yapıldığı halde hayır propagandasının yapılmasına izin verilmemesini eleştirmişlerdi. Röportajlara göre birçok vatandaşın yaşadığı ekonomik sıkıntının sandığa yansımalarını anlaşılmaktaydı. Çubuk ilçe merkezinde gazeteci Kemal Çiftler'e bilgi veren vatandaşlar "anayasa partisi kazanmasaydı, yani hayır partisi kazansaydı, yassıadadakiler çıkıp gene mebus olacaktılar... Hayır kazansaydı Menderes asılmayacaktı..." şeklinde referandum konusunda görüşlerini ifade etmişlerdi⁹³.

Hayır oylarının yüksekliği konusunda bir yazı kaleme alan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, referanduma katılma ve evet oranlarının yüksek olmamasının arkasında birtakım olumsuz telkin ve propagandalar olduğunu iddia etmekteydi. Bunun sonucu olarak bazı vilayetlerde oya katılma nispeti yüzde 60'ı geçmemiş, diğer bazı şehirlerde ise hayır sayısı evet sayısını aşmıştı⁹⁴. Anayasa referandumunun ne kadar tertipli ve teşkilatlı bir sabotajla karşılandığını ifade edilirken, Ulus gazetesi menfi propaganda olarak yeni anayasaya evet demenin yassıada kararlarını önceden tasvip etmek, dini reddetmek, yeni vergileri kabul etmek gibi anayasa ile ilgisi olmayan propagandaların yapıldığını yazmıştı⁹⁵. Ayrıca evet oyu kullanıldığında memleketin "referandum adındaki bir gâvura teslim edileceği"ne dair söylentilerin yayıldığı bilinmekteydi⁹⁶.

Bülent Ecevit, eski iktidara inat ve menfaat duygusuyla hareket edenlerin sandık başına sadece oy kullanmak için değil, ihtilalden kendilerince bir intikam almak için gittiklerini düşünmekteydi. Hâlbuki yeni anayasa birçok vatandaşın hoşnutsuzluğuna çare olacak maddelere sahipti. Ecevit'e göre bu insanlar anayasaya hayır diyerek kendi dertlerinin çaresini redetmişlerdi⁹⁷. Dünya gazetesinden Hayri Alpar, bu konuda çarpıcı bir örnek vererek, anayasada yer alan bazı yeniliklerin işçiler tarafından yeterince anlaşılmadığı düşünmekte ve işçilerimiz yıllardan beri peşinde koştukları bu hakkın verildiği yeni anayasaya dört elle sarılmaları gerekirken bir işçi bölgesi olan Zonguldak'ta anayasaya kırmızı oy verildiğini, diğer illerimizde işçi topluluğunda bulunan sandıkların incelendiğinde yine hayır oylarının çoğunlukta olduğunu yazmaktaydı. "Şuurlu davranış mıdır bu? Hangi sebep ve hangi kuvvettir ki, kendilerine hayat hakkı ve çalışma haysiyeti, iş güvenliği getiren bu anayasaya hayır dedirtmiştir" diyen Alpar'a göre; ortaya çıkan

93 Kemal Çiftler, "Niçin Hayır Dediler", *Öncü* 14-15 Temmuz 1961.

94 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Aydın Yol Üstünde Karanlık Hedefler", *Ulus* 11 Temmuz 1961

95 *Ulus* 10 Temmuz 1961

96 Vecihi Ünal, "İkinci Cumhuriyet Kuruldu", *Akşam*, 11 Temmuz 1961.

97 Bülent Ecevit, "Dertlerinin Devasını Rededenler", *Ulus* 12 Temmuz 1961.

bu durumun gerçek sebebi Türkiye gibi kültür seviyesi geri, iktisadi durumu zayıf, siyasi hayatı karışık olan memleketlerde yapılan komünist tahrikleriyle vatandaşlar aldatılmakta, bazı siyasi partiler de bu durumda istifade etmek istemektedir⁹⁸. Ecevit, aldatılmış vatandaşları kazanmak için yeni dönemde iktidarın en önemli vazifesinin iktisadi durumun hızla düzeltilmesi gerektiğini ifade etmişti.

Hayır oyu veren şehirler referandum sonrasında önemli bir tartışma konusu olmuştu. Ege illerinin bir kısmında hayır oylarının daha fazla çıktığı görülmüştü. Ancak bu vilayetlerinin eskiden beri DP'ye ilgi göstermiş olması, anayasa oylamasında alınan neticeyi bu açıdan değerlendirmeye yol açmış, DP tabanının anayasa hakkında değerlendirme yapmaktan ziyade eski bağlılıklarını ortaya koymak için hareket ettikleri anlaşılmıştı⁹⁹. Referandumun, bir siyasi seçim gibi geçtiğini iddia eden Akis dergisi, DP'nin kapatılmasıyla memleketteki seçmenlerinin kaybolduğunu düşünenlerin yanıldığı yazmıştı. Referandumda, hayır oyları 11 ilde evet oylarını aşmıştı. Bu iller Aydın, Bolu, Bursa, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Sakarya ve Zonguldak'tı. Bu illerin hepsi DP hinterlandına dahildi. Sadece son iki il, Çorum ile Samsun 1957 de muhalefet lehine oy kullandığı halde, referandumda hayır demişti. Buna karşılık, DP'nin taraftarı olan 24 ilden 15 tanesi ve bu arada doğudaki 5 ilin hepsi saf değiştirerek DP den ayrılmışlardı. Dergiye göre anayasa ve CHP aleyhinde yapılan propaganda oylamayı CHP-DP mücadelesine çevirmişti¹⁰⁰.

CHP Araştırma Bürosunun çalışmasına göre CHP ve CKMP anayasayı gönülden desteklemiş, YTP teşkilatı ise evet dememişti. Genel İdare Kurulu olarak Anayasaya evet diyeceklerini ilân eden YTP'lilerin, alt kademelerine tesir edemedikleri anlaşılmıştı. Nitekim YTP lideri Alican'ın ili olan Sakarya Anayasaya kırmızı oy veren illerden biriydi¹⁰¹. Referandumun bir CHP-DP havasında geçtiği iddiasını DP tabanının 1961 seçimlerinde bir bütün olarak merkez sağ partileri desteklemiş olması da kuvvetlendirmekteydi. Rıfki Salim Burçak'a göre seçmenler DP'ye olan bağlılıklarını ilk genel seçimlerde göstermişti. Hayır oylarının çokluğu konusunda MGK genel başkanının şikayetçi olmadığını yazan Mehmet Ali Yalçın, söz verilen anayasanın yapıldığını ve seçim yolunun açıldığını, halkın tepkisinin CHP'ye yönelik olduğu iddia etmişti¹⁰². Referandumda yüksek görünen hayır oylarının önemli bir kısmının CHP'ye karşı verildiği iddiaları üzerine genel başkan İnönü, olumsuz oyların azınlıkta olduğunu, telaş edilmeye gerek olmadığını ifade etmişti¹⁰³.

98 Hayri Alpar, "Grev Hakkına Hayır Oyu Veren İşçilerimiz", *Dünya* 19 Temmuz 1961

99 *Cumhuriyet* 11 Temmuz 1961

100 *Akis* 17 Temmuz 1961 Sayı: 368

101 *Hürriyet* 11 Temmuz 1961

102 Mehmet Ali Yalçın, "Hayırlar, Evetlerin Namusudur", *Son Havadis* 12 Temmuz 1961

103 Toktamış, *age*, s.64

Geri

Akademik
Bakış

155

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Halk oylamasında verilen hayır oylarının yüzdesi MBK ve orduda bazı endişelere neden olmuştu. Bu endişelerin sonucunda ihtilal mahkemeleri kurmak, eski iktidar yakınlarının adaylıklarına mani olmak için engelleyici yasalar çıkarmak gibi bazı radikal düşünceler tartışılmıştı¹⁰⁴.

Referandum sonuçları basında ve kamuoyunda tartışılırken MBK genelge yayınlayarak tartışmaların milli birlik ortamına zarar vermemesini istemişti. Söz konusu açıklamaya göre;

- 1- Millet ekseriyeti tarafından kabul edilen Anayasa konusunda fikir bulandırıcı polemik ve münakaşalara müsaade olunmayacaktır.
- 2- Memleketimizde seçimlerin yaklaştığı bu sırada kökü dışarıda olan veya içerde bulunan, milli menfaatlerimize aykırı yoldaki dedikodulara, tezvirlere ve milli birliği bozucu propagandalara asla müsamaha gösterilmeyecektir.
- 3- Gerek seçim ve gerek Anayasa konusunda beyanname basılması ve dağıtılması gibi teşebbüsler mer'i kanunlar muvacehesinde suç olup müteşebbisleri hakkında takibat yapılacak ve cezalandırılacaklardır.
- 4- İhtilâlin devamı halinde bulunan bugünkü şartlar içerisinde ihtilâl meselesi ve Yassıada davaları mevzuunda aleni tartışmalara ve propagandalara cevaz verilmeyecektir¹⁰⁵.

MBK'nın böyle bir genelge yayınlamasının temel nedeni DP tabanından gelen bazı tehditkâr sözler ve intikamcı davranışlardı¹⁰⁶. Her ne kadar DP'li mebuslar göz atında olsa da eski dönemin sorumluluğuna bizzat katılmış birçok bürokrat ve idarecinin serbest olmasının bu tür olaylara neden olduğu düşünülmüyordu. Bu gibi isimlerin bir süre siyasi faaliyette bulunmalarını yasaklayan bir kanun düşünülmüş ancak hayata geçirilememişti.

Yeni kurulan rejimin bir hukuk himayesi altında korunması için 23 Haziran 1960 tarihinde inkılâbın korunmasına dair 6 sayılı geçici bir kanun çıkarılmıştı. Buna göre mahallin asayişini, devletin nizam ve asayişini ihlal eden veya edebilecek olanların 30 günü geçmemek şartıyla gözaltında tutulabileceklerini öngörülüyordu¹⁰⁷. Bu kanunda 15 Temmuz 1960 tarihinde ve 25 numaralı kanun ile yapılan değişiklik neticesinde valilik tarafından alınan gözaltı kararlarının İçişleri Bakanı tarafından değiştirilebileceği

104 Şeref Bakışık, *CHP ile Bir Ömür*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2009, s.125.

105 *Cumhuriyet* 16 Temmuz 1961.

106 12 Temmuz gibi referandumdan sonraki bir tarihte bile anayasa aleyhinde hadiseler gazetelere konu oluyordu. Köy ve kasabalarda halk arasında bu konuda tartışmalar ve hatta kavgalar yaşanıyor, Anayasanın bazı maddelerinde sosyal ifadesinin geçmesi veya Sovyet Rusya ile benzerlikler bulunduğu iddiaları dile getiriliyordu. *Cumhuriyet* 12 Temmuz 1961; Özellikle Batı Anadolu bölgesinden anayasa konusunda menfi propaganda yaptığı için gözaltına alınan insanlara ilişkin haberlere ayın ortalarına kadar rastlanmaktaydı. *Cumhuriyet* 15 Temmuz 1961.

107 "İnkılâbın Korunmasına Dair Geçici Kanun", Kabul Tarihi:28.6.1960, Kanun No:6, *Resmî Gazete* 30 Haziran 1960, Sayı:10539.

Görsel

açıklanmıştı. 18 Ağustos 1960 tarihinde ise Bakanlar Kurulunun göreceği lüzum üzerine sabit veya geçici İnkılâp Mahkemeleri kurulması hususunda 62 sayılı kanun kabul edilmişti. Buna göre milli birlik hareketine ve esaslarına karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde her ne suretle olursa olsun propaganda yapanları veya telkinde bulunanları mahkeme edecekti. Ancak mahkemeler kurulmamış, kanun uygulanmamıştır¹⁰⁸.

Sonuç

DP'nin bütün öncü kadrolarının etkisiz kılındığı bir ortamda açılan AP, 27 Mayıs'tan beri siyasette temsil edilmeyen DP tabanının sesinin duyurulmasına vesile oldu. DP tabanı, siyasi alanı CHP'ye ve darbeyi simgeleyen hiçbir şeye bırakmak istemiyordu. O günlerde karalanan ve suçlanan kesimler 27 Mayıs'tan sonraki ilk tepkilerini anayasa referandumunda ortaya koyacaklardı. 9 Temmuz referandumuna onlara seslerini çıkarabilecekleri bir imkân verdi.

Seçmenlerin yüzde 38,3'ü anayasaya hayır oyu vermişti. Hayır oyu kırsal bölgelerde daha da yükselmekte, yüzde 39,5'ü bulmaktaydı. Anayasa seçmenlerin yüzde 61,7'inin destekleriyle kabul edilmişti. Kırsal bölgelerde oylamaya katılma ve hayır oyları daha fazla idi. Hayır oylarının 11 ilde yüzde 50'yi geçtiği görülmüş ve bu şehirlerde oylamaya katılma oranı da ortalamayı bulmuştu. Bu iller Türkiye'nin sosyo-ekonomik bakımdan daha zengin illeriydi ve 1957 genel seçimlerinde muhalefet partilerinin pek varlık gösteremediği şehirler olduğu dikkate alınırsa DP tabanının 27 Mayıs darbesinin ardından partilerine sahip çıktıkları anlaşılmaktaydı¹⁰⁹. Adı geçen şehirlerin 1961 seçimlerinde AP'yi desteklemesi bu iddiayı doğrulamaktaydı.

1957 seçimlerinde CHP'yi destekleyen bazı vilayetlerin referandumda yüksek katılma sergileyerek evet oyu verdikleri ve bu illerin oylarının genelde toplu olarak bir partiye yöneldiği doğu vilayetleri olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁰.

Hazırlanan 1961 anayasası DP'nin antidemokratik uygulamalarına karşı bir reaksiyon metni olmakla beraber, temel hak ve özgürlükler, sivil toplum gibi kavramları Türk toplumuna getirmiş ve modern hayatın sorunlarına çözüm üretecek müesseselerin temellerini hazırlamıştır.

1961 anayasasının getirdiği yeniliklerin toplumda yeterince ilgi gördüğünü söylemek mümkün değildir. Anayasada yer alan sosyal devlet ifadesinin birçok vatandaş tarafından yanlış anlaşıldığı veya hiç anlaşılmadığı görülmektedir. İşçilere yeni haklar getirilmesine karşın, referandumda işçilerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerden destek alınamamıştır. Bu anayasanın

108 Giritlioğlu, *age*, s.250.

109 Bener Karakartal, "Bir Siyasal Katılma Türü Olarak Referandum ve 1961 Türk Anayasa Referandumu", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 38, S.2, 1984, s.176.

110 Karakartal, *agm*, s.177.

gazi

Akademik
Bakış

157

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

ilerleyen tarihlerde değişikliklere maruz kalması ve kabul edilmesi için referandumda mücadele veren partilerin genel seçimlerde beklediklerinden daha az halk desteği elde edebilmeleri halkın yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Devletin imkânlarıyla ve üç partinin desteğiyle yürütölen referandum kampanyasından hiçbir şekilde DP tabanına sesini duyuracak imkânın verilmemesi, anayasanın hazırlanma sürecinde dışlanması, yeni anayasanın CHP ve MGK'nin çalışması olduğu şekilde bir algının oluşmasına neden olmuş ve halkın önemli bir kısmı, anayasanın getirdikleriyle ilgilenmeyip siyasi kimliğine göre değerlendirmiş ve referandum CHP-DP rekabeti şeklinde geçmiştir.

Referandumda hayır oylarının beklenenden daha fazla çıkması yeni kurulan ve merkez sağ seçmene hitap eden partileri sevindirmiş ve bir sonraki seçim için özellikle AP'nin iktidara gelme ümidini artırmıştı. 15 Ekim 1961 genel seçimlerine AP, referandumdan elde edilen moralle girmiş ve ikinci parti olmuştu. Ayna tabandan destek alan partilerin oylar ve elde ettikleri mebus sayısı dikkate alındığında Millet Meclisinde çoğunluğu ele geçirdikleri görölmüşü. CHP beklenenden daha az oy almış, tek başına iktidara ulaşması mümkün olmamış, kamuoyunda 27 Mayısın tek sorumlusu gibi görölmüşü. AP'nin ikinci parti olmasının MBK'de ve bazı üst düzey komutanların arasında kızgınlığa neden olurken, koalisyon hükümetinin CHP ve İnönü tarafından kurulması ordunun içindeki şahinlerin geçici olarak rahatlamasını sağlayacaktı. Koalisyon hükümetleri büyük ümitlerle kurulmuş olmasına karşın, uzun ömürlü olmamış, yeni anayasanın getirdiği kurumları kurmuş, ancak AP ve merkez sağın genel af konusunu ülkenin tek gündemi haline getirmeleri nedeniyle başarılı olamamıştı. Ayrıca birçok AP'li ve YTP'li milletvekilinin eski DP'lilerin kaldığı Kayseri Cezaevini sık sık ziyaret etmesi, DP'lilerin yakınlarının AP ve YTP'den aday gösterilmek suretiyle milletvekili yapılması, mahkûmların yaşam koşullarıyla ilgili haberlerin gazetelerde yayınlanması 27 Mayıs'ı itibarsızlaştırma çabası olarak değerlendirilmişti. AP'nin tabanının ilgisini canlı tutmak için dile getirdiği DP'lilerin affı tartışması, 1962 yılında gerçekleşen darbe girişiminin sebeplerinden birisidir. 27 Mayıs öncesinde ekonomik durumun daha iyi olduğuna inanan kesimlerin en büyük şikâyetlerinden olan piyasalardaki durgunluğun düzeltilememiş olması, AP'li milletvekillerinin yerel kongrelerde eski dönemin hatıralarının vurgulamaları ve 27 Mayısı hedef tutan açıklamalar yapmaları yeni anayasanın DP tabanında benimsenmediği veya sivil siyasi hayata geçilmesi için kerhen kabul edildiğini göstermekteydi.

KAYNAKLAR

Resmi Yayınlar

"1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 12 Haziran 1960

Görsel

Akademik
Bakış

158

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Tarihli ve 1 Sayılı Geçici Kanuna Ek «Kurucu Meclis Teşkilî» Hakkında Kanun”, Kanun No: 157, Kabul Tarihi: 13 Aralık 1960, *Resmî Gazete* 16 Aralık 1960.

“Anayasanın Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun”, Kanun No:283, Kabul Tarihi: 28 Mart 1961, *Resmî Gazete* 1 Nisan 1961.

“İnkılâbın Korunmasına Dair Geçici Kanun”, Kabul Tarihi:28.6.1960, Kanun No:6, *Resmî Gazete* 30 Haziran 1960, Sayı:10539.

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA: 030.01.134.874.8.-6 Temmuz 1961

BCA: 030.01.33.198.3-21 Haziran 1961.

Kitaplar

AHMAD Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Çeviren: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul 1992.

ALDIKAÇTI Orhan, *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1970.

BAKŞIK Şeref, *CHP ile Bir Ömür*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2009.

BURÇAK Rıfki Salim, *Yassıada ve Öncesi*, Çam Matbaası, Ankara 1976.

CHP'nin Anayasa Komisyonunun Anketine Cevabı, CHP Araştırma ve Yayın Bürosu Yayını, Ankara 1960.

DUMAN Doğan, Serkan Yorgancılar, *Türkçülüğten İslamcılığa Milli Türk Talebe Birliği*, Vadi Yayınları Ankara 2007.

İhtilalden Sonra İsmet İnönü, Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla (27 Mayıs 1960-10 Kasım 1961), Derleyen Sabahat Toktamış, İstanbul 1962

TANÖR Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul *Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı*, 22 Mart 1961, Birinci Oturum, C.6, Ankara 1991.

27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları (2 Haziran 1960-6 Ocak 1961), I.ve II. Cilt, Yayına Hazırlayan Cemil Koçak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Tezler

DOĞANER Yasemin, “27 Mayıs İhtilâli ve Kurucu Meclis”, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996.

Makaleler

ABADAN Yavuz, “Vazife Başına”, *Vatan* 9 Temmuz 1961

ALKAN Mehmet, “İslam'ın İlk Referandumda Evet Kampanyasına Alet

Görüş

Akademik
Bakış

159

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

- Edilmesi”, *Birikim*, Nisan 2017, S.336, s.107-112
- ALPAR Hayri, “Gümüşpala Takımına Bu Fırsat Verilmeyecektir,” *Dünya* 28 Haziran 1961
- “Günler Yaklaştıkça”, *Dünya* 16 Haziran 1961
- “Grev Hakkına Hayır Oyu Veren İşçilerimiz”, *Dünya* 19 Temmuz 1961
- ATAY Falih Rifki, “Bundan Sonrası İçin”, *Dünya* 13 Temmuz 1961
- “Referandum Adındaki Papaz”, *Dünya* 28 Haziran 1961
- “Yarın Halk Oyu”, *Dünya* 8 Temmuz 1961.
- ÇİFTLER Kemal, “Niçin Hayır Dediler”, *Öncü* 14-15 Temmuz 1961.
- ECEVİT Bülent, “Evet ve Hayırın Ötesi”, *Ulus*, 5 Temmuz 1961
- “Dertlerinin Devasını Rededenler”, *Ulus* 12 Temmuz 1961
- ERGİN Feridun, “Evet, Hayır ve Ötesi”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1961
- EVLİAOĞLU Gökhan, “Evet ve Hayır Üzerine”, *Son Havadis*, 30 Haziran 1961
- “Hesap Sormak Ama Kimden”, *Son Havadis*, 5 Temmuz 1961
- “Halkoyu Üzerine Düşünceler II”, *Son Havadis*, 13 Temmuz 1961
- GÖKAY Fahrettin Kerim, “Telaş ve Tahrik”, *Son Havadis*, 14 Temmuz 1961
- KAFLI Kadircan, “Anayasa Oylaması”, *Tercüman* 13 Temmuz 1961.
- KARAKARTAL Bener, “Bir Siyasal Katılma Türü Olarak Referandum ve 1961 Türk Anayasa Referandumu”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 38, S:2, 1984, s.161-180
- KARAOSMANOĞLU Yakup Kadri, “Aydın Yol Üstünde Karanlık Hedefler”, *Ulus* 11 Temmuz 1961
- NADİ Nadir, “Söz Ulusun Olacak”, *Cumhuriyet* 6 Temmuz 1961
- “Nedenler Üzerine”, *Cumhuriyet* 14 Temmuz 1961
- PERİN Cevdet, “46’yı Unutma”, *Düşünen Adam*, S.24, 14 Haziran 1961, s.13
- TALU Esin, “Hayırcılarla Bir Konuşma”, *Akşam* 12 Temmuz 1961
- ÜNAL Vecihi, “Neden Evet Dedik?”, *Akşam*, 10 Temmuz 1961
- İkinci Cumhuriyet Kuruldu, *Akşam*, 11 Temmuz 1961.
- YALÇIN Mehmet Ali, “Hayırlar, Evetlerin Namusudur”, *Son Havadis* 12 Temmuz 1961
- YALÇIN Aydın, “Halkoyundan Sonra” *Öncü*, 11 Temmuz 1961

Gazeteler

Akşam
Cumhuriyet
Dünya

Görüş

Hürriyet
Son Havadis
Tercüman
Vatan
Ulus

Dergiler

Akis
Düşünen Adam
Kim

Extended Abstract

On May 27, 1960, the national unity committee, which seized power under military intervention, invited universities to refer to constitutional lawyers for the preparation of a new constitution. In the prepared 1961 constitution, it was desired to find solutions to political problems and uneasiness, economic troubles and social problems in the period when the DP was in power. The adoption of the new constitution, which was presented to the public with the referendum, was deemed necessary to return civilian life. Although the referendum activities, which started in an environment where the DP's political life was terminated, seemed to be the scene of the propaganda of supporters of the constitution, the AP was set up to appeal to the DP voters, especially in the Western Anatolia region. The National Unity Committee has also sent its members to visit the country to discuss with the people and asked the public to accept the new constitution for the new period's needs and the political controversies of the old era. The fact that the Constitutional Court had a numerical superiority in the founding parliament, which prepared the constitution, and the speeches of the CHP's spokespersons who had adopted the constitution, caused the DP base to vote in a bad way. The result of the referendum was unexpectedly different because of the negative propaganda and the election of the DP, which were undergoing the secretly, and the participation was high, but not even 70 percent of the vote. The majority of negative votes were the military coup of the DP base and a reaction to the living process. While the result was welcomed in AP, which regarded the future as a hope for power, the National Unity Committee considered that the constitution was acceptable. The outcome of the referendum campaign with the support of the state and the support of the three parties is similar to that of the vote in the elections of 1957, and it is understood that the provinces that supported the DP voted no to the constitution.

Gazi

Akademik
Bakış

161

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

The campaign and propaganda about the passage of the Constitution by the people and the campaigning process were not allowed and even these activities were condemned. However, as a result of the referendum, no votes were expected, and it was understood that a large part of the DP base was playing no constitution. Our work aims to demonstrate the workings of the MBK in order to make sure that the developments in the referendum process are made in the public vote, and also to show why the DP electorate is using no votes in the referendum.

Gazi

Akademik
Bakış

162

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019